

Hallands Natur

2
0
1
4

Naturskyddsföreningen
Halland

Vi vill ha dig.

Var med och gör världen lite bättre. Kom på våra träffar och engagera dig i föreningen. Kontaktuppgifter till din lokala krets hittar du på www.naturskyddsforeningen.se/halland

Hallands Natur är medlemstidningen för Hallands Naturskyddsförening

Utgiven: mars 2014

Upplaga: 4000 ex

Tryckeri: Star-Tryck i Varberg

Redaktör och layout: Martin Lindqvist

Ansvarig utgivare: Tommie Fagerberg, 035-395 71

tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se

Författarna ansvar för korrektheten och den faktamässiga riktigheten i sina texter.

Läs äldre nummer av Hallands Natur på:

www.naturskyddsforeningen.se/halland

Ovan: Slåttergille på Björkelund 2012. Foto: Bruno Toftgård

Omslag: Ett inspirerande besök på Vendelsö 2012. Foto: Martin Lindqvist

Halland som inspirationskälla och hoten mot vår natur

Årets tema för Hallands Natur är exempel på föreningens arbete med natur och miljö som kan tjäna som föredöme och inspiration. I artiklar såsom skapandet av en ginsthed på föreningens fastighet Björkelund, Halmstadkretsens snorkelled för upplevelser av marin mångfald, Varbergskretsens arbete med samhällsperspektiv på naturvården i kommunen är sådana exempel.

Dessvärre finns det exempel på rikspolitiska beslut som även påverkar Halland. I december beslutade riksdagen i enlighet med regeringens framlagda rovdjursproposition, som frångår såväl Rovdjursutredningens som Vargkommitténs förslag. Beslutet omfattar, förutom de fyra stora rovdjuren, där endast lodjur har en fast men svag population i Halland, även kungsörn. För kungsörn är referensvärdet

för landet satt till 150 par, mot dagens uppskattade 680 par. Kungsörn häckar i Halland men skyddet av den ståtliga örnen kan nu vara förlorat!

Ett annat mörkt moln är Energimyndighetens remiss på riksintressen för vindbruk. I remissen från november 2012 finns inget hinder för etablering i såväl naturreservat som Natura 2000-områden. Visserligen har en uppdatering gjorts i september 2013 där dessa undantas, men skadan är redan skedd. Vindkraftsexploatörerna ser nu möjlighet att etablera vindkraft i naturreservat. Skyddet av natur i reservat riskerar att försämrast!

*Tommie Fagerberg,
Ordförande i Hallands
Naturskyddsförening*

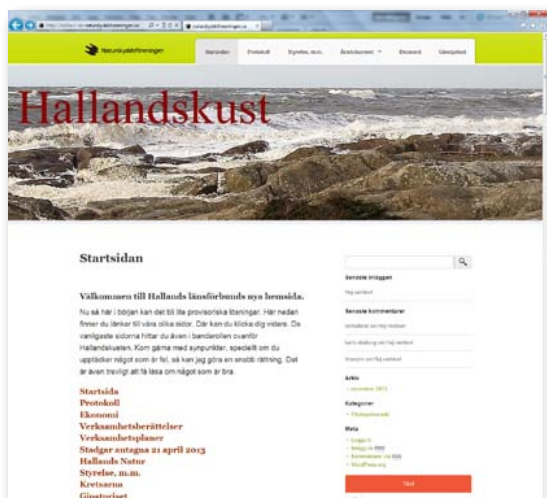
Nedslag från året som gått

Som vanligt har det varit ett innehållsrikt år för Naturskyddsföreningens kretsar i Halland. På följande sidor kan du läsa om några av de aktiviteter som ägt rum.

Årets ginstpris

2013 års ginstpris tilldelades Inger Wennerlund. Läs motiveringen i rapporten här intill.

Ny hemsida

Naturskyddsföreningen har fått ett nytt utseende på sin hemsida! Du hittar länsförbundets sida på naturskyddsforeningen.se/halland

Här kan du klicka dig vidare till kretsarnas hemsidor, ladda ner äldre nummer av Hallands natur, ta del av protokoll, kontaktuppgifter, läsa blogginlägg och kommentera mm.

Rapport från länsstämman 2013

Den 21 april 2013 samlades cirka 40 medlemmar från Naturskyddsföreningarna i Halland på länsstämman på Getterön i Varberg. Dagen startade med sedvanliga årsmöteshandlingar, en mycket god lunch åts på Stinas Restaurang, vi skådade sedan fåglar på Getterön och dagen avslutades med en fantastisk bildföreläsning av Mikael Nord.

Hallands Naturskyddsförening delar varje år ut "Årets Ginstpris", som tillfaller någon person eller förening som gjort en stor insats för den halländska naturen under året. I år hedrades Inger Wennerlund, Varberg med detta pris. Motivering: "med oförtröttlig energi har Inger engagerat sig för naturens bästa i samhällsfrågor och letat fakta kring

etableringar som hotar vår känsliga natur. Hon visar stor kunskap om den juridiska processen både lokalt och nationellt vilket kommit vår ömtåliga natur till godo."

Styrelsen i Hallands Naturskyddsförening består nu av Tommie Fagerberg, ordförande (Åled), Alice Berglund (Falkenberg), Anders Kinch (Haverdal), Karin Ekeborg (Varberg), Anders Tullander (Landeryd), Stefan Anderson (Halmstad), Kerstin Seger (Laholm), Eva Anani (Kungsbacka) samt Björn Lood (Hyltebruk).

Text: Karin Ekeborg

Foto: Mikael Nord

Utåtriktade projekt i Varberg

Naturskyddsföreningen i Varberg har under året varit engagerade i flera utåtriktade projekt. Ett sådant exempel är flyktingförläggningen i Himle utanför Varberg. Vi omvandlade också Naturvänliga Veckan till ett heldagsmöte i skogen. En tredje välbesökt utflykt under Naturnatta gick till Västra Derome gruvor.

Samarbete med Röda Korset

Röda Korset i Varberg har engagerat sig djupt i de många flyktingar som anvisats asylboende i Björkgården, Himle utanför Varberg. Vår första etablerade kontakt var en utflykt tillsammans med Röda Korset till ängarna utanför Björkäng. Vi hade med oss kikare och flora och kunde berätta (några av barnen hade redan gått i svensk skola och kunde översätta) om det halländska jordbrukslandskapet. En naturvandring i Varbergs nya naturstig var också ett uppskattat inslag. Vi har

försökt stötta Röda Korset med transporter med våra bilar. Så till exempel fick vi glädjas åt barnen och några av mammorna som vågade sig ut i böljan i Träslövs Läge tidigt i våras. En annan liten insats var att vi skjutsade våra nya vänner i skytteltrafik till firandet av Svenska Flaggans Dag i Varberg.

Heldagsmöte i skogen

Håkan Carsson i Gödeby i Falkenbergs kommun, driver sedan 1990 Gödeby Häst och Natur. Han har visat och visar

med framgång hur arbetshästen har sin givna plats i skogsarbetet. Han har till exempel myntat förkortningen MVG (mervärdesgallring). Det innebär att han och hans två ardennerhästar arbetar ”med så få antal stickvägar som möjligt för maximal tillväxt”. Håkan arbetar med små skogsmaskiner bakom sina hästar. Några av maskinerna är importerade från Amishfolket i USA. Skonsamt och förhindrar jordpackning. Vi bjöd in till en mycket välbesökt heldag hos Håkan och hans hästar i skogsarbetet. Ärtsoppa och pannkaka ingick i förplägnaden.

Fältspatgruvorna i västra Derome

Naturnatta, den 5 juni, anordnade Varbergskretsen en utflykt till fältspatgruvorna i Västra Derome. Cirka 40 personer

kom för att lyssna till Chester Ericsson när han berättade om gruvbrytningen och livet vid gruvorna som var i bruk till slutet av 1960-talet. Det var en vacker kväll och vi njöt av vandringen i den vackra skogen. Efter guidningen kunde den som ville grilla korv eller njuta av sin medhavda matsäck. Kvällen avslutades med en promenad i skymningen för att om möjligt få höra nattskärrornas skorrande. Men de gäckade oss den här kvällen. Just här i området har Varberg Energi satt upp sex vindkraftverk under hösten. Vi är djupt oroade och tror att etableringen kommer att skada fågellivet på denna skogshöjd – en naturnära skog från Varbergs tätort.

Text: Inger Wennerlund och Birgitta Flysjö

Foto: Inger Wennerlund

Båtutflykt till
Penttis ö

”Söndagen den 4 augusti kl.14.00. Samling vid parkeringen Gällareds kyrka kl.13.40. Vi upplever naturen på vår ö i Tjärnesjön. Ta gärna med kaffekorg/matsäck.” Ja, så står det i FNF:s programblad för 2013.

Maria och jag står och väntar vid båtplatsen vid sjön. Vi har tur med vädret. Solen skiner och lite länge ut på sjön kan vi se storlom och knipor simma omkring. Falkenbergs Naturskyddsförening har under många år haft båtutflykten till Penttis ö som en stående programpunkt. Pentti Läppänen, som är en stor naturälskare, sålde gården och skogen och skänkte en av ”Måsöarna” till Falkenbergs Naturskyddsförening. Penttis tanke var att Falkenbergs Naturskyddsförening som markägare skall hålla ett vakande öga på vad som händer med miljön i och kring sjön.

Ett tiotal naturvänner har sökt sig till Heljared och viken där roddbåtarna ligger förtöjda och varifrån vår utflykt utgår. Vi blickar ut över Tjärnesjön och jag pekar i riktning mot Penttis ö. Det blir en vacker och stärkande roddtur ut till Penttis ö.

Det finns en märklig historia kring Tjärnesjön som få känner till. I början av 1900-talet sökte sig konstnärer från Danmark och Tyskland till trakterna kring Tjärnesjön. De sökte det ursprungliga och äkta i naturen och ville leva nära naturen. Vi måste tänka bort granskogen och istället tänka oss björkar och öppna marker klädda med ljung. Trakterna kring Tjärnesjön var paradiset på jorden som man nu skulle klä i färger. Det finns även en tragisk historia som

utspelade sig den 20 april 1909. Den kände landskapsmålaren Hugo Duphorn från Tyskland hade fått besök av sin vän från Weimar. Vännern hade med sig en sparkstötting som sonen Balder till varje pris vill pröva på isen. Trots att de inte gick långt ut var tragedin ett faktum. Hugo Duphorn, sonen Balder och vännern drunknade Kropparna efter Hugo och Balder kremerades och urnorna gravsattes på en liten ö nära olycksplatsen och ön fick namnet Balders ö.

Vi lägger an vid Penttis ö och tar oss fram till en solig klippa. Här passar det bra att ta fram kaffekorgen. Vi sitter och njuter i solskenet och blickar ut över sjön. Vi hör måsarnas skri från Måsön. Lite längre bort simmar storlomen och vi hör även Kanadagässen ”skälla”. På vår ö häckar grågås och i den jättelika holken häckar knipor. Längre bort skymtar en stor tall, där häckar sedan många år fiskgjusen. Tjärnesjön är rik på fisk. Det är gott om gädda och abborre.

Det är en otroligt vacker plats och det är svårt att bryta upp. Vi tar farväl av ön och påbörjar vår rodd tillbaka till viken varifrån vi påbörjade vår utflykt. Tankarna kretsar kring konstnärskolonin som letade sig fram till trakterna kring Tjärnesjön för att söka skönheten i naturen.

Text och foto: Per Sjövall

Hur är läget i Halmstads livsmedelsbutiker?

I Halmstad valde vi att under miljövänliga veckan 2013 undersöka hur stort utbudet är av sex olika ekologiska produkter i Halmstads livsmedelsaffärer. Undersökningen blev uppmärksammasd och visar att konsumentmakten är att räkna med.

De produkterna som vi valde att undersöka var bananer, vindruvor, potatis, mejeriprodukter, kött och kaffe. Anledningen till att vi undersökte just dessa produkter är att de anses vara "värstingvaror" ur ett ekologiskt perspektiv. Att byta till ekologiska alternativ får därmed en stor miljövinst. Fjorton butiker var med i undersökningen.

Kaffe

- Varför välja ekologiskt kaffe? Konventionellt odlad kaffe besprutas med ett gift som klassas som ett av världens farligaste bekämpningsmedel. Giftet

kan skada både djur, natur och människor.

- Ekologiskt kaffe fanns hos samtliga butiker. Coop och Maxi vid Högskolan erbjöd hela 25 olika ekologiska kaffealternativ.

Potatis

- Varför välja ekologiskt? Potatis är en av Sveriges mest besprutade grödor. King Edward är den sort som besprutas allra hårdast för att stå emot skadeangrepp.
- Ekologisk potatis fanns hos alla butiker utom Lidlbutikerna.

Mejeriprodukter

- Varför välja ekologiska mejeriprodukter? Vid oekologisk produktion får korna oftast hårt besprutad foder som importeras långväga, medan ekokossorna får gräs och grönt från den egna gården.
- Bra ekologiskt utbud fanns i flera butiker förutom Lidl samt Netto-butikerna, som endast hade någon enstaka produkt. Bäst i undersökningen var Coop och Maxi vid Högsolan.

Köttprodukter

- Varför välja ekologiskt kött? Vid konventionell produktion får kött-djuren kraftfoder så att de ska växa fort, medan de ekologiska djuren får vara utomhus. Huvuddelen av fodret till de ekologiska djuren kommer ifrån den egna gården.
- Ekologiskt fanns i flertalet butiker utom Lidl och Nettobutikerna. Störst utbud hos Ica samt Coop, varav Coop hade störst sortiment från olika djur.

Vindruvor

- Varför välja ekologiska druvor? Oekologiska druvor är mycket hårt besprutade. Vindruvor har mycket tunna skal och kan innehålla rester av många kemiska bekämpningsmedel. I ett EU-stickprov hittades 26 stycken olika bekämpningsmedel i samma druva.
- Ekologiska druvor fanns hos Maxi-butikerna, Coop, Ica Supermarket och i en Lidlbutik.

Bananer

- Varför välja ekologiska bananer? Oekologiska bananer är en hårt besprutad vara där man använder extremt farliga bekämpningsmedel som ger både arbetarna och deras barn nervskador.
- Ekologiska bananer fanns hos samtliga butiker förutom i en Lidlbutik.

Coop och ICA Maxi bäst i test

Resultatet av vår undersökning gav stor spridning i Hallands media. I vår undersökning kom vi fram till att variationen av utbudet av dessa varor var stor mellan butikerna i Halmstad. Coop och ICA Maxi hade ett stort ekologiskt utbud av dessa varor medan Lidl och Netto hamnade i botten med bara några enstaka alternativ.

Använd konsumentmakten!

Vi vill visa på att det finns alternativ och att vi som konsument har makt att påverka vilket sortiment som finns på hyllorna hos handlarna. Det är viktigt att vi som konsumenter frågar efter dessa varor. Vår förhoppning är nu att handlarna ska sporras av vår undersökning och våga satsa på ett bättre och bredare utbud av ekologiska varor. Vi hoppas också att konsumenterna ska få upp ögonen för den ekologiska matens stora värde och påverka sina handlare. Glädjande nog har nu någon enstaka handlare helt valt bort att sälja de oekologiska bananerna!

Text: Helena Björklund

Foto: Nicole Blomstrand, Lokaltidningen

Utflykt till Rönno - på gränsen mellan Halland och Kronoberg

En av årets reservatsvandringar som vi arrangerade tillsammans med Länsstyrelsen gick till ett av kommunens nyaste naturreservat – Rönno, nordöst om Knäred. Naturguiden HG Karlsson var vår ciceron på den cirka 5 km långa vandringsleden genom området.

Naturen i Rönno präglas av den höga nederbörden - här samlas smala kärrstråk med stora öppna mossar, sumpig tallskog med ädellövskogar av bok och ek och längs med rinnande vatten ligger gamla slåtterkärr. Mångfalden av olika myr- och skogsmiljöer gynnar djur- och växtlivet och i reservatet kan man stöta på såväl tjäder, orre, skogsduva och rödlistade mossor, lavar och svampar.

Långt från större vägar

Reservatet ligger långt ifrån större vägar och vissa områden är i dagsläget svåra att ta sig till utan stövlar och lite tålamod. I de södra delarna ligger Baggabygget. Här levde man och försörjde sig på jord - skogsbruk för 70 år sedan. Idag är smågårdarna i dessa gränstrakter i huvudsak fritidsboende för danska grannar. Problematiken att hålla landskapet, som förut betades, öppet är påtaglig. Inhyrda

betesdjur är för dyrt och mekanisk slåtter blir konstgjord andning i längden. En gång i tiden var området danskt och den gamla riksgränsen, numera gräns mellan Laholms och Markaryds kommuner, delar reservatet.

Missväxt i bärskörden

Vårvinterns torrfrost hade gått hårt åt blåbär, lingon och ljung. Så här i mitten av maj skulle blåbären blommat, men nu var risen vissna och lyste bruna. Facit blev som väntat, missväxt i bärskörden. Många naturvänner hade hittat ut till detta avlägsna hörn av vår kommun och fick ta del av vår kunnige guides erfarenhet och inte minst den lokala informationen från nuvarande innevånare och hemvändare.

Text: Gunnar Gullander och Kerstin Seger

Foto: Kerstin Seger

Halland som inspirationskälla

Detta nummer av Hallands natur har temat "Halland som inspirationskälla". Här har vi valt att lyfta fram en del av det inspirerande miljö- och naturvårdsarbete som pågår runt om i länet. Det finns mycket som vi kan inspireras av, och som även har gett eko långt utanför Hallands gränser.

I tidningen kan du läsa om några av de större satsningar som gjorts i länet på senare tid. Vi presenterar ideella projekt som Hallands första snorkelled och det imponerande mångfaldsarbetet på Björkelund.

Vi tittar närmre på restaureringen av landskapet vid Äskhult, återställningen av Hertingforsen i Ätran och strandhedsprojektet i Laholm. Det är några exempel på framsynt naturvårdsarbete. Vi har fått tillbaka en biologisk mångfald som var på väg att försvinna.

Tidningen är helt enkelt fylld av exempel att inspireras av när nya projektplaner ska smidas. Trevlig läsning!

I Äskhult plöjs åkrarna med häst. Läs mer om detta intressanta kulturresevat på sida 24. Foto: Martin Lindqvist

Vindkraftsverken vid V. Derome är
enorma! Här står Kjell Johansson,
Varbergs Naturskyddsförening,
bredvid ett av dem. Foto Karin
Ekeborg.

Naturskyddsföreningen kan skydda naturen på många sätt!

Naturskyddsföreningen i Varberg har de senaste åren arbetat mycket med den juridiska processen för att skydda naturen. Då det har behövts har vi inte dragit oss för att dra ärenden ända upp till Mark- och miljödomstolen. Det började med att vi i samband med den senaste översiktsplanen 2010 noga studerade tjänstemännens förslag till ny översiktsplan.

Vi var särskilt intresserade av de många områden var avsatta som lämpliga för vindkraftsutbyggnad. Landskapet i Varberg (och i hela Halland) är mycket känsligt för påverkan av vindkraftverk. Det gäller såväl för det unika kustlandskapet, som för slätterna och för skogslandskapet. Ålderdomliga landskap ändras om moderna verk sätts upp (se Länsstyrelsens meddelande 2011: 22 - *Vindkraft i Hallands län. En beskrivning av det halländska landskapet ur ett vindkraftsperpektiv*)

I skogarna finns stora opåverkade områden, där fågellivet är särskilt rikt med häckande skogsfåglar och rovfåglar, många rödlistade. Pilgramsfalken kräver stora ytor som är opåverkade och får inte störas av vindkraftsverk på sina födosök. Många 100 miljoner flyttfåglar rör sig i hela Halland under vår- och höst. Vind-

kraftsutbyggnaden måste ske på sådant sätt att inte flyttningsprocessen påverkas för mycket. Mellan de tysta områdena i skogslandskapet bor folk "överallt", som inte vill få sin livskvalitet förstörd av vindkraftsbuller eller få sina bär-, jakt- och svampmarker saboterade.

Framgångar och motgångar

Åter till arbetet med översiktsplanen: vi samarbetade med Varbergs Ornitologiska Förening och lyckades minska antalet vindkraftsområden med fem i översiktsplanen. Trots allt så återstod en del områden som vi ansåg vara olämpliga, främst med tanke på rödlistade fågel- och fladdermössarter. Vi engagerade oss med skrivelser och tillsammans med de boende i områdena lyckades vi förhindra ytterligare två stora vindkraftsutbyggnader i det särpräglade skogslandskapet.

Vindkraftverken i Derome, sett från naturreservatet vid Getterön. En havsörn ses längst ner i höger på bilden. Foto Mikael Nord.

Vi lyckades tyvärr inte med två andra stora vindkraftsanläggningar, Gummaråsen, belägen i Åkulla Bokskogar och V Derome, belägen i ett av kommunens få tätortsnära skogsområden.

Ärendena drevs juridiskt till Mark- och Miljödomstolen men vi lyckades inte få rätt. Vi är framförallt missnöjda med den dåliga kvaliteten på miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) avseende

MKB bör självklart göras av oberoende experter!

fladdersmössbeståndet och fågellivet. Märkligt är att MKB:n görs av vindkraftsexploatorernas egna experter. MKB bör självklart göras av oberoende experter!

Björkängs camping

Vi har också varit engagerade i många detaljplaner avseende olika exploate-

ringar som vi anser skulle förstöra djur- och naturmiljöer. Björkängs Camping, i kommunens södra kustområde, ville göra en mycket stor utbyggnad, med många hus och stora fritidsanläggningar för tennis med mera. Även strandrätten skulle beröras. Ärendet blev mycket långdraget, med överklagande både till Länsstyrelsen och till Mark- och Miljödomstolen. Resultat har vi inte sett ännu, men vissa förändringar avseende strandrätten görs. Tillgängligheten för delar av stranden med bland annat häckande småtärna begränsas, liksom den omfattande kitesurfingen.

Flygfältet vid Getterön

Naturreservatet vid Getterön är ett Natura 2000-område och därtill kanske Nordereuropas främsta fågelreservat. Här finns också Getteröns flygfält, ett litet flygfält för hobbyflygare. Flygfältet ville bli större och utöka verksamheten genom att bland annat asfaltera flygbanorna. Kommunen var villig att investera 1,2 miljoner för denna åtgärd. Naturskyddsföreningen har, tillsammans med de boende i området, hävdade att en utökning av flygverksamheten innebär ett hot för fåglarna i naturreservatet. Ärendet överklagades till Mark- och Miljödomstolen, som i en dom meddelade att Varbergs kommun förbjöds att utföra de planerade åtgärderna. Kommunen tänkte överklaga men har nu tydligen accepterat beslutet. Flygfältets framtid utreds för närvarande av kommunen. Skall bli spännande att se resultatet!

Naturreseptatet vid Getterön är ett av Nordeuropas främsta fågelområden. Här intill ligger också ett flygfält. Naturskyddsföreningen har arbetat framgångsrikt mot planerna på att asfaltera flygbanorna. Skulle det bli verklighet kommer det att påverka fågellivet negativt. Foto: Mikael Nord.

Nya ärenden väntar

Många fler aktuella ärenden finns framför oss. Varbergs kommun växer och nya bostadsområden med därtill hörande infrastruktur påverkar naturen och den biologiska mångfalden. Här kan Naturskyddsföreningen vara med som talesman för miljön och naturen! Om inte Naturskyddsföreningen är med: vem talar då för behållande av grönytor, för skyddande av rödlistade fågelarter och växter, för bevakningen av strandrätten

och för bevarande av den biologiska mångfalden?

Avslutningsvis är vi också särskilt glada över att årets Ginstpris utdelades till Inger Wennerlund som så skickligt driver många naturärenden i olika domstolsprocesser. Naturen och Naturskyddsföreningen behöver medlemmar som kan engagera sig i juridiska processer!

*Text: Karin Ekeborg
Varbergs Naturskyddsförening*

Hertingprojektet - fria vandringsvägar för fisk

Hallands natur har en rik biologisk mångfald. Hallands åar utgör med sina forsar en viktig del av ekosystemen i landskapet. Nu är det hög tid att följa Falkenbergs exempel och åtgärda stängda vandringsvägar. De är ett av vår tids största miljöproblem då de hindrar viktiga ekosystemtjänster som bidrar till regionens ekonomiska, sociala och hälsomässiga välfärd.

Historia

Vandringsfisken var en hållbar resurs som under årtusenden gav goda fångster varje år. På 1800-talet var inkomsterna från Falkenbergs laxfiske större än stadens samlade skatteintäkter. Borgmästarens och rådmännens löner var baserade på laxfiskeinkomsterna.

Så började kraftverksepoken: Vid invigningen av Hertings kraftverk sa elverkschef Tage Granquist: *"alla som*

sysslat med bygget voro fullt medvetna om att de förstört den idyll, som utgjordes av den gamla kvarnen och forsén i den gamla fiskleden" och tillade en förhoppning *"att naturen snart åter skulle läka de sår, som är ofrånkomliga när naturkrafterna skola tämjas"*.

Hertingforsen tystnade och fiskarnas idyll och vandringsled försvann. En miljon ålyngel blev hemlösa varje år.

Hertings kraftverk före och efter restaurering av Hertingforsen.

Tusentals liknande dammar har byggts i Sverige och denna fysiska påverkan har helt förändrat Hallands natur.

Nutid

Historien formar vår nutid och framtid. Falkenbergs kommuns mål är att vara en ledande miljökommun och därigenom bidra till ekologisk balans så att kommande generationers handlingsutrymme inte minskar. Falkenbergs politiker tog därför ett enhälligt och avgörande beslut att återskapa Hertingforsen. Så här uttryckte sig kommunrådet Mari-Louise Wernersson: *”Vi har lånat Ätran i drygt 60 år och nu är tid att lämna tillbaka Hertingforsen till våra barn och barnbarn”*

En uppmärksammat och värdefull å

Ätran är internationellt uppmärksammat. Falkenbergs kommun samarbetade 2009-2013 med sju länder i ett EU-projekt för vandringsfisken ”Living North Sea”. En av världens främsta experter, Ph.D. Courtland Smith vid Oregon State University i USA, gav vid sitt besök i Falkenberg följande omdöme om vandringsfiskens betydelse för regionens tillväxt och utveckling:

“To have the Ätran River as a heritage site, where the salmon being both protected and studied would be a treasure for the world, the European’s and for the people in this region”.

Ätranlaxen är Sveriges viktigaste bestånd av Atlantlaxen som nu finns kvar

i ett fåtal opåverkade bestånd. Nationellt är Ätran av riksintresse för kulturvård, naturvård och friluftsliv. Nationella åtgärdsprogram tas fram för flodkräfta, flodpärlmussla, skaftslamkrypa, flodnejonöga, flytsvalting och havsnejonöga som alla finns i Ätran.

Ekologi är ekonomi

Chalmers Tekniska Högskola har beräknat värdet av Mälarens ekosystemtjänster till 40 miljarder per år. Ätrans avrinningsområde är en tiondel av Mälarens. Ätrans ekosystemtjänster kan då antas vara värda 4 miljarder per år. Vattenmyndigheternas åtgärdsanalys visar att årligen måste 17-20 miljoner satsas i Ätran för att uppnå miljökvali-

tetsnormerna i vattendirektivet. Skattebetalarna kallar årligen Ätran för cirka 4 miljoner sedan 1978.

Värdet av Ätrans laxfiske är beräknat till 5 miljoner årligen. Hertingprojektet kan dubbla tillgången på lax. Värdet av ett restaurerat ålfiske är mångdubbelt större! Är värdet på en dagslända eller snäcka en krona? Hertingsforsen kan producera cirka 2000 bottendjur per kvadratmeter vilket ger ett återskapat värde av cirka 50 miljoner per år.

Hertingsforsens restaurering är kostnadsberäknad till 30-40 miljoner i engångskostnad. Den förlorade energiintäkten har beräknats till cirka 2 miljoner kronor per år vilket motsvarar produktionen i ett stort vindkraftverk. Projek-

Sida 22. Hertingdammen rivs.

Till vänster: Leklaxar instängda i döda åfåran nedom Hertingdammen räddas. Nu har åfåran restaurerats och fått nytt liv.

Ovan: Ålen dör vid kraftverken på sin väg till leken i Saragassohavet. Det är hög tid att följa Falkenbergs exempel och skapa fler fria vandringsvägar i vattendragen!

tets kostnader är jämförelsevis ringa och nu kan man säga att Hertings kraftverk producerar grön el!

Öppna ögonen för forsen

Hertingforsen brusar nu åter i Falkenberg och doktorspromenaden ramar in av två mäktiga forsar. Vid kraftverket har byggts ett nytt galler för säker utvandring av fisk. Gallertypen ger även ett bättre energitnyttjande!

Politikerna i Falkenbergs kommun höjde blicken och restaurerade Hertingforsen till fromma för vandringsfisken och kommande generationer. Detta initiativ har fått stöttning från Europeiska fiskerifonden, Naturvårdsverket, Hav- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen

i Halland med flera. Kommunen har haft god hjälp av kunniga projektledare, projektörer, konsulter, utredare och entreprenörer.

Fortfarande möter tusentals halländska ålar, laxar, havsöringar och nejonögon döden i turbiner och döda åfåror där grön el produceras. Nu är hög tid att följa Falkenbergs exempel vid Herting och öppna ögonen för fria vandringsvägar och värdet av våra halländska vattendrag!

*Text och foto: Ingemar Alenäs
Kommunekolog i Falkenberg*

Flygbild över Äskhult
(från sydväst).

An aerial photograph of a rural landscape in Äskhults by, showing a mix of green fields, a large sandy area, and a small cluster of traditional wooden houses with red roofs. The landscape is surrounded by dense green forests. The text 'Landskapsmuseet Äskhults by' is overlaid on the lower part of the image.

Landskapsmuseet Äskhults by

I Äskhults by i norra Halland pågår sedan mitten av 1990-talet ett landskapshistoriskt restaureringsarbete av sällan skådat slag. Steg för steg återställs all mark som hört till den lilla byn till situationen som rådde omkring år 1800, det vill säga till tiden strax före den agrara revolutionen. Den unika, oskiftade byn och det omgivande landskapet skyddades år 1997 som naturreservat, men är numera ett kulturresevat. Som målbild för restaureringen används den äldsta kartan över Äskhult, som gjordes vid storskiftet år 1825.

Unik restaurering

Restaureringen av landskapet i Äskhult är unik på flera sätt. För det första berörs en mycket stor areal - sammanlagt 135 hektar. För det andra omfattar arbetet både inägor och utmark. På inägorna handlar det inte enbart om ängsmarken;

Restaureringen av landskapet i Äskhult är unik på flera sätt

även åkrarna är föremål för restaurering. För att nå tillbaka till tidigt 1800-tal har därför stora mängder stenar och block lagts tillbaka på nygamla åktertegar. De största blocken försvann i samband med den sista "uppstädningen" på åkrarna under 1950-talet och har sedan dess legat deponerade i kanterna av odlingsmarken. Med grävmaskiner och en hjullastare har i olika omgångar de största, tre ton tunga blocken återbördats. Det mindre stenmaterialet kördes tillbaka med hjälp av hästdragna kärror.

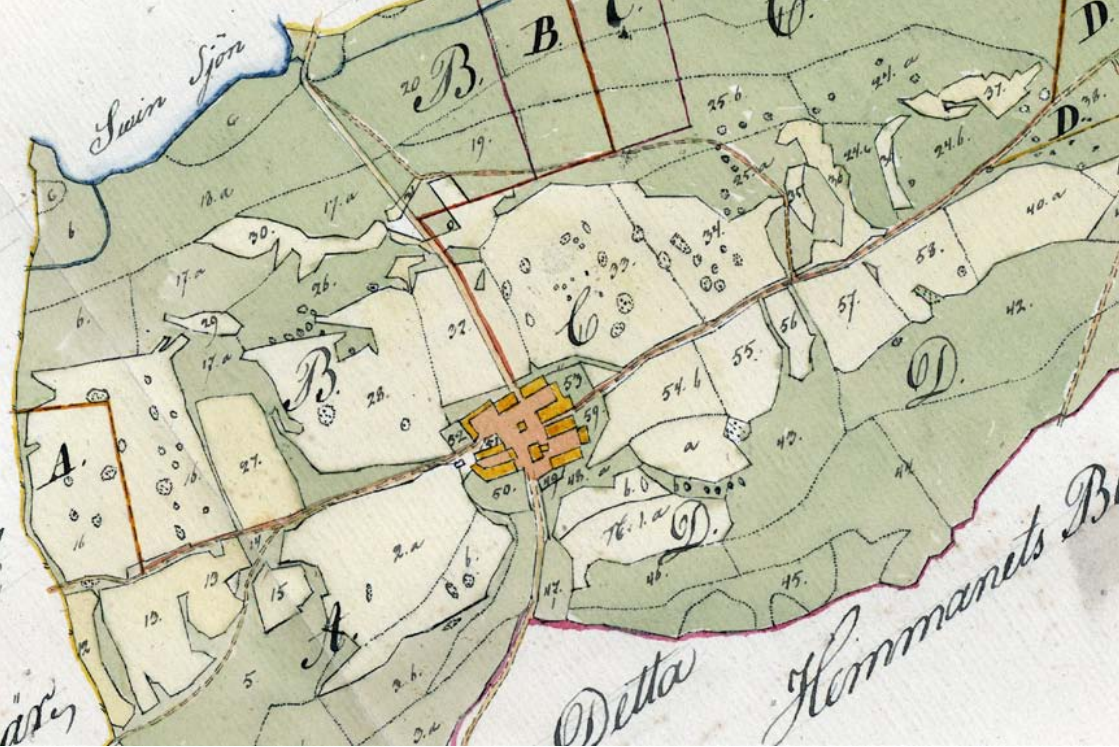
Stubbskottsängar

Den gamla ängsmarken i Äskhult var i mitten av 1990-talet kraftigt igenvuxen med lövskog. Denna har kraftigt glesats ur och på en del ytor helt avlägsnats. Sedan några år tillbaka bedrivs traditionell slåtter på en nästan fem hektar stor yta. Detta gör faktiskt slåttermarken i Äskhult till en av de största i länet. I ängarna finns också ett stort inslag av karak-

tärsskapande stubbskottssträd, på fuktiga ytor mest i form av al. Stubbskottsbruket var förr mycket utbrett i Halland och satte stark prägel på ängarna. Den här typen av hamling skilde sig från beskärandet av träd i de intilliggande landskapen Västergötland och Småland genom att den i första hand inriktades på produktion av klenvirke. En stor del av Halland hade mycket begränsat med skog, så behovet av ved till bränsle och hägnader fick delvis tillgodoses genom att träden i ängarna skördades med jämna mellanrum. Stubbskottsbruket hade också en gynnsam "spin off-effekt". Beskränningen resulterade i att en del av rotsystemet dog; denna näring kom så småningom omgivande vegetation till del. Stubbskottsbruket var ur försörjningsmässig och ekologisk synvinkel alltså en fantastisk metod. Den mångdubblade inte bara produktionen av klenvirke från varje enskild trädindivid utan bidrog också till att gödsla själva ängen!

Ljunghed på utmarken

På utmarkerna norr om byn har 60 hektar gran- och tallskog avverkats för att göra det möjligt för ljungheden att åter breda ut sig. Hela den drygt 100 hektar stora utmarken som tilldelades Äskhult vid laga skiftet på 1860-talet är idag inhägnad och betas. Ljungheden i området hör tillsammans med de i Mästocka (Laholm) och det närbelägna Sandsjöbacka till länets största. Äskhults utmark skiljer sig dock från de övriga på en

1825 års karta över Äskhult. I mitten av kartbilden syns de fyra gårdarna. Flera av husen står kvar än idag.

viktig punkt: besökaren kan här idag se ut över den vackra heden och samtidigt överblicka ett småskaligt inägolandskap med hävdad stubbskottsäng och en unik agrar bybebyggelse.

Helheten

Helhetsperspektivet präglar alltså restaureringsinsatserna i Äskhult. Samtliga äldre markslag berörs och en viktig ambition är att landskapet i området ska kunna erbjuda besökaren möjligheter till överblick och förståelse för hur det förindustriella jordbrukslandskapet såg ut och fungerade i alla sina detaljer. Den framtida skötseln ska därför så långt

möjligt ske med tidstypiska redskap och betesdjur av gamla lantraser. På åkrarna sås och skördas äldre lantsorter av korn, vithavre, svarthavre, vårråg och lin.

Helhetsperspektivet präglar restaureringsinsatserna i Äskhult

För att museiäkerbruket ska bli riktigt trovärdigt krävs dock att även ogräset ges samma utrymme som det hade för två hundra år sedan. Frön från flera rödlistade arter såsom kalvnos, åkerkulla

Hjullastare med block
på Jönsås åker 1999.

med flera sås därför in med utsädet och blommor nu åter i Äskhults åkrar.

En del djur och växter återinvandrar självmant och dessutom ibland förvåningsvärt snabbt. Redan några få år efter de inledande avverkningarna av barrskogen på utmarken återvände trädlärka och nattskärar, arter som förr var vanliga i Väst kustens ljungrnåden. Enkelbeckasinen spelar också sedan flera år åter över de restaurerade slåtterrågarna och mängder av fjårlar har gynnats av den åter spirande örtrikedomen i gråsmarkerna.

Den biologiska mångfaldens utveckling och metodiken med vilken de olika restaureringsinsatserna genomförs dokumenteras noggrant inom projektet. Erfarenheterna från den här typen av storskalig landskapsrekonstruktion är värdefulla, såväl för forskningen som

andra projekt runtom i landet. Miljön i Äskhult kan i detta avseende liknas vid ett stort landskapslaboratorium.

Årsringarna på marken

I takt med att den äldre markanvändningen återupptas och ny mark röjs fram ökar också kunskapen om Äskhultslandskapets historia i ett längre tidsperspektiv. Det sker dels genom att spåren efter äldre faser i markanvändningen synliggörs vid röjningarna, dels genom mera riktade forskningsinsatser i form av arkeologiska undersökningar och naturvetenskapliga analyser såsom till exempel pollenanalys. För besökaren i byn är det dock fornåkrarna (även kallad fossila åkrar) som utgör de tydligaste spåren. Lämningarna, som är från vitt skilda tidsperioder, uppträder som kulturhisto-

Sidvallsängen i Äskhult
med stubbskottsträd.

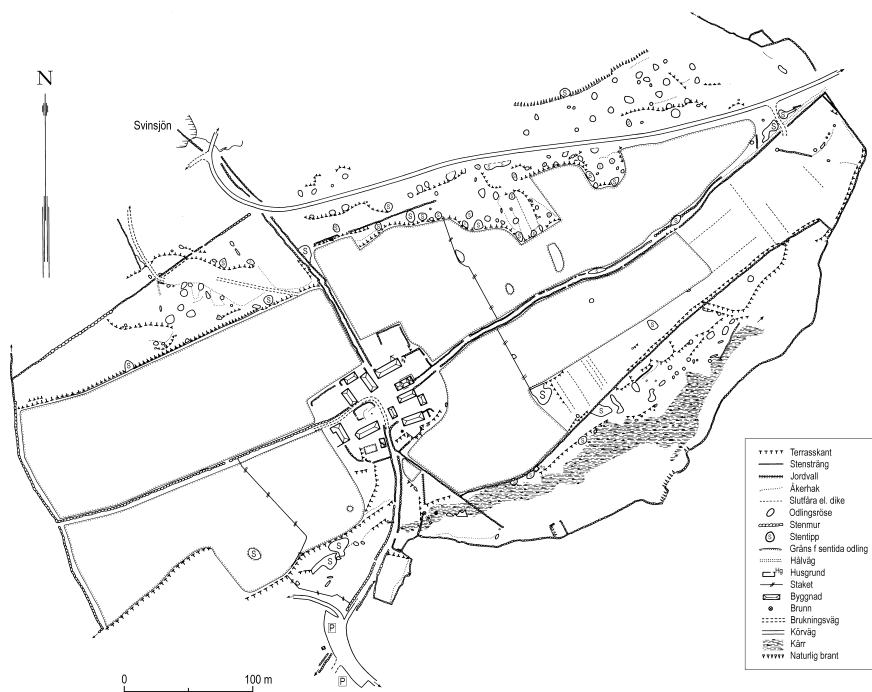
riska årsringar på marken och vittnar om att Äskhults historia sträcker sig långt bortom 1700- och 1800-talet.

Äskhults historia sträcker sig långt bortom 1700- och 1800-talet

De vanligaste lämningarna bland Äskhults fornlåkrar är odlingsrösen, det vill säga högar med stenar som röjts bort i samband med odling. En blick på fältkartan som återges här intill avslöjar att de flesta rösen uppträder i hårdvallsängen, det vill säga torrare partier närmast den moderna åkermarken på båda sidor av höjden. Förekomsten av odlingsrösen i den gamla ängsmarken avslöjar att dessa

ytor tidigare har fungerat som åker, i de flesta fallen långt före 1800-talet.

De mest ålderdomliga rösen finns i nordost, där för övrigt även 1825 års karta redovisar rösen i ängen. Det rör sig här om åtskilliga flacka odlingsrösen som i några fall är ganska svåra att upptäcka. Rösenas utseende och de många kvarlämnade, större stenarna och blocken avslöjar att marken inte odlats på mycket länge, troligen inte sedan mellersta järnåldern för 1500 år sedan. Lämningar av det här slaget är mycket vanligt förekommande i södra Sverige och har ofta ett ursprung i det första permanenta jordbruket som etablerades i övergången mellan brons- och järnålder för 2500 år sedan. Enkelt uttryckt innebar denna process att ett rörligt åkerbruk ersattes av ett mer stationärt, där stenröjning, gödsling och nya

Fältkarta över Äskhults inägor, upprättad av Pär Connelid och Catharina Mascher.

grödor var viktiga ingredienser. Miljöer som den i Äskhult var särskilt attraktiva eftersom moränjordarna här ligger ovan högsta kustlinjen, är jordartsmässigt ganska homogena och täcker stora ytor. I Äskhults fall är det fråga om en så kallad drumlin, en valryggsformad bildning som fick sin slutliga form i samband med inlandsisens avsmältning.

De bevarade odlingsrösen i nordost ger en vink om hur landskapet i hela Äskhult såg ut för 1500-2000 år sedan. Hela drumlinen var då sannolikt översållad med hundratals, ja sannolikt tusentals liknande rösen. När marken övergavs för 1500 år sedan kan den ha varit i mer eller mindre kontinuerligt bruk under tusen år. Åkerbruket under

järnåldern bedrevs dock inte lika intensivt som under historisk tid. Åkrarna utnyttjades förmodligen i någon form av trädesbruk, där några års odlande följdes av några års träda. I dagsläget kan vi

Det finns gott om boplatser från äldre järnåldern i området

inte avgöra hur många gårdar som fanns i området under järnålder. De senaste årens arkeologiska undersökningar som genomförts inom ramen för restaureringen av åkermarken, har dock visat att det finns ganska gott om boplatser från

Ålderdomligt röjningsröse i nordöstra delen av Äskhults inägor. Åkermarken övergavs här troligen redan för bortåt 1500 år sedan.

äldre järnåldern i området strax öster om den nuvarande bytomten.

De äldsta fornlämnningarna i nordost ger också en föreställning om vilket kulturhistoriskt innehåll som präglade ängsmarkerna förr i tiden. De gamla odlingsrösen utgjorde perfekta bomiljöer för både djur och växter och förklarar en del av den biologiska mångfald som kännetecknade slåtter- och betesmarkerna före den agrara revolutionen.

Fornlämnningarna i Äskhult innehåller dock inte bara odlingsrösen. Här finns också en mängd andra former som avslöjar att marken tidigare varit odlad. Vanligast, och lättast att upptäcka för ett otränat öga, är terrasskanterna. En åkerrass bildas genom erosion, framför allt

genom användandet av årdar, det vill säga ett redskap som till skillnad från plogen inte vänder jorden. Årdret var det dominerande brukningsredskapet långt in på 1800-talet i stora delar av Halland. Årderbruk i sluttande terräng innebär att jorden flyttade på sig. Efterhand bildades en matjordspackning – en terrasskant – i nedre delen av ytan. Om åkermarken sluttade rejält och brukningen pågick länge kunde matjordens maktighet bli betydande. Delar av den centralt belägna åkermarken kring Äskhults by är en sådan plats.

Stora delar av den sent brukade åkermarken i Äskhult avslutas av ganska mäktiga terrasskanter. I det brantaste partiet nedanför Bengts gård är dock

Terrasskant i nordvästra delen av inägorna.

terrasskanten högre än någon annanstans i byn. En genomgrävning av terrassen under åkerrestaureringen år 2007 avslöjade att matjorden här uppgick till närmare tre meter! Ett kol 14-prov av träkol som bevarats på den ursprungliga markytan under matjorden indikerar att terrasskanten började bildas redan under 1000- eller 1100-talen. Terrasskanterna förekommer på många andra ställen, även inne bland de varaktigt övergivna fornlämnarna. Ingenstans är de emellertid så framträdande som i ytterkanterna av den ännu brukade åkermarken.

Pollenanalysen i Svinsjön

En nyligen utförd pollenanalys av bottensedimentet från Storsjön visar

dock att odlingen i Äskhult har en avsevärt äldre historia än den som indikeras av fornlämnarna. Pollenkornen som under årtusenden lagrats in i gyttna på sjöns botten antyder att någon form av jordbruk etablerades i området redan för omkring 5000 år sedan. Från ungefär samma period finns en kol 14-daterad eldstad i Derras åker, så det finns även mer handfasta arkeologiska belegg för att människor verkligen vistats uppe på höjden under stenåldern. Bete indikeras under denna period genom närvaron av svartkämpar (*Plantago lanceolata*). Tusen år senare verkar ett odlingslandskap ha etablerats, med ett rörligt åkerbruk, mycket gräsvegetation och sammanhängande pollennivåer för sädesslagen

Museibonden Thomas i den mäktiga terrasskanten i nedre delen av Bengts åkrar. Matjorden är här nästan tre meter tjock.

korn och havre. Boken invandrade för cirka 3000 år sedan men bildade av allt att döma aldrig några mer omfattande bestånd i landskapet kring Äskhult.

Den agrara miljön i Äskhult har således en betydligt längre historia än det tidiga 1800-talslandskapet som nu återskapas på byns marker. En del av denna är fullt synlig och kan studeras på plats genom de bevarade fornlämnarna. Kunskapen om den äldre markanvändningens historia är viktig och har på flera sätt påverkat utformningen av de olika restaureringsinsatserna. Det gäller exempelvis utformningen av det tidiga 1800-talets åkermark. Om denna och allt det andra spännande arbetet i Äskhult kan man fördjupa sig i den nyligen

utkomna boken *Äskhults by – där historien möter framtiden*, utgiven i samarbete mellan Länsstyrelsen i Hallands län och CAL-förlaget.

Text och foto: Pär Connelid
Boken *Äskhults by* kan beställas från www.cal-forlaget.se

Hallands första snorkelled

Under vintern 2012 var vi några från Naturskyddsföreningen i Halmstad som träffades för att spåna kring ett projekt att ta oss an vid sidan av det ordinarie föreningsarbetet. Opinionsbildning, föreläsningar och utflykter är förstås viktiga, men kunde vi väcka engagemang och bilda opinion på nya sätt?

Sju projektförslag spånades fram på vår idéverkstad. Bland förslagen kan nämnas att verka för en botanisk trädgård i Halmstad, skapa konstgjorda rev till havs och försök med att odla blåmusslor. Men det vi till slut fastnade för var att anlägga Hallands första snorkelled vid Svärjarehålan utanför Tylösand. Kommunen, Halmstad dykarskola och biologistudenter från Halmstad högskola engagerades i projektet och ett intensivt arbete tog vid.

Välbesökt succé!

Den 5 juli 2013 var det dags för invigning. Först i kön för att prova på leden

var kommunordförande Carl Fredrik Graf, iförd snorkel och cyklop. Tidningar, radio och många andra intresserade dök också upp och under hela sommaren har såväl Halmstadbor som turister snorklat på leden.

Projektet har finansierats med hjälp av LONA-bidrag (statliga naturvårdspengar), medel från kretsen, bidrag från Riksföreningen samt hundratals ideellt arbetande timmar.

Vad är en snorkelled?

En snorkelled fungerar som en naturstig - fast under vattnet. Man följer

Så här såg betongblocken och skyltarna ut strax innan de hamnade under vattnet. Illustrationerna till skyltarna gjordes av Frida Nettelbladt och Emelie Andersen, studenter vid Halmstad högskola. Foton på detta uppslag: Jessica Gunnarsson.

en utmärkt led och möts med jämna mellanrum av informationstavlor som beskriver det marina växt-och djurlivet runt omkring.

Leden består av 10 stycken betongtavlor med fastskruvade skyltar, en borste att städa bort påväxta alger med samt ett handtag att hålla sig i medan man läser på skyltarna. Leden är utmärkt med en fastkedjad boj som flyter på ytan och längs havsbotten är skyltarna sammanlänkande med ett tydligt rep.

Varför Svärjarehålan?

Vi valde att anlägga leden i Svärjarehålan för att badplatsen är välkänd och redan

är en lättillgänglig plats för alla. Badplatsen är idag handikappsanpassad vilket gör att även personer med funktionshinder kan använda sig av leden.

Halmstads kommunordförande Carl Fredrik Graf var den första som testade leden under premiärdagen. Foto: Halmstad dykarskola

Halmstads Naturskyddsförening hoppas att leden blir ett bra komplement till Halmstads övriga naturupplevelser. Leden ger en helt ny möjlighet att upptäcka vad som finns under ytan i havet.

Artrikt på västkusten

På västkusten är vattnet saltare än i Östersjön och utanför vår kust finns därför fler arter av fiskar, sjöstjärnor och alger. Har du tur dyker det upp en ål vid ålskylten, vilket flera besökare har fått uppleva.

Att snorkla i Svärjarehålan är en upplevelse. Här bygger blås- och sågtång-ruskorna upp en vacker undervattensskog. Letar du noga på sandbottenarna kan du upptäcka små och stora djur. En del är nedgrävda ett par centimeter medan andra är så väl kamouflerade att

de smälter ihop med botten. Det finns olika musslor, maskar och fiskar. Alla arter har sin historia och levnadssätt och de är beroende av varandra för att finnas just här, längs Halmstads kust. I betongblocken som skyltarna sitter fast på finns små håligheter. Kikar du in där så ser du kanske någon som gömmer sig i hålen!

Led för ökad kunskap

Syftet med den nya leden är att öka kunskapen om vad som finns under ytan, bara ett stenkast ut i vattnet. Förhoppningen är att det också ska leda till ett ökat intresse för vår marina miljö och hur vi kan värna om den. Varmt välkomna att testa på Hallands första snorkelled!

Text: Helena Björklund och Jessica Gunnarsson

En numrerad flytboj är fäst vid varje betongfundament. Ett tydligt rep länkar samman fundamenten vilket gör det lätt för snorklaren att hitta skyltarna. Foto: Halmstad dykarskola

I Biskopstorp finns goda möjligheter
till träning. Foto: Maja Rehlund

150 möjligheter till friskvård

Tänk dig att du är i en bokskog strax efter att löven slagit ut. Solen har letat sig ner genom det skira lövverket. Fåglarna kvittrar och det prasslar när du går över fjolårslöven på marken. Stressen rinner av.

De flesta som läser den här tidningen skulle nog hålla med om att vi mår bra av att höra fågelkvitter, porlet från skogsbäcken eller lövens sus i kronorna. Men är det bara en känsla som vi har eller är det grundat i något mer? Jo då. Det finns flera vetenskapliga studier som visar att naturen gör oss gott och att vi blir mindre stressade när vi är ute i den.

Länge leve lövskogen

Matilda Annerstedt på SLU har studerat naturens effekter ur ett folkhälsoperspektiv. Hon har visat att vi mår bra av att komma ut i lugn och fridfull natur. Särskilt bra tycks vi må i lövskogen. Studien pekar på att de som bor i närheten av lövskogar inte upplever stress i lika hög grad som andra. Det verkar även vara positivt att kombinera naturupplevelserna med olika former av fysisk aktivitet – det gör oss mer motståndskraftiga mot mental ohälsa. Vid sjukdomar som fetma, schizofreni och depression kan det vara effektivt att lägga en del av behandlingen ute i naturen. För folkhälsan är det alltså viktigt att bevara tätortsnära natur. Det är en samhällsekonomisk investering.

Friskvård på recept

När vi rör på oss sätter det igång flera hälsosamma förändringar i kroppen. Vi känner oss gladare, sover bättre och har lättare att hantera stress. Rörelse förebygger eller förbättrar också olika sjukdomstillstånd som exempelvis högt blodtryck och ryggont. Det har därför blivit allt vanligare att läkare skriver ut friskvård, eller fysisk aktivitet, på recept. Hur receptet ser ut varierar från person till person och vilken typ av åkomma det är som ska behandlas. Det kan handla om promenader i skogen, gympapass, några längder i simbassängen eller en timme i trädgårdslandet.

Mer än naturskydd

En kombination av fysisk aktivitet och närhet till lugn och fridfull natur är alltså som balsam för själ och hälsa. I Halland har vi många tätortsnära naturområden så förutsättningarna är goda för att kombinera friskvård med naturupplevelser. Vi har också över 150 naturreservat i länet. De har inte bara kommit till för att skydda värdefulla naturområden. Många reservat har bildats just för att främja fri-

luftslivet. Här presenteras tre exempel på reservat som erbjuder både avstressande lövskogsmiljöer och fina vandringsleder. Så snöra på dig gypaskorna och ge dig ut i naturen för att samla kraft!

Skogsbo naturreservat, Varberg

Skogsbo är en del av Åkulla bokskogar i Varberg. Åkullaområdet genomkorsas av över fem mil vandringsleder med olika svårighetsgrad. Skogsbostigen är den mest krävande slingan och den har därför kallats för "Hallands tuffaste vandringsring". Rundan är 5,5 km lång och har en sammanlagd stigning på 250 höjdmeter. Milsvida utsikter, fascinerande skogsmiljöer och en hög puls utlovas!

Osbecks bokskogar, Laholm

Osbecks bokskogar på Hallandsåsen är sedan många år ett flitigt använt motionsområde. Flera leder finns i området. Gå en runda eller kombinera några rundor för att få fler kilometer i benen.

Biskopstorp naturreservat, Halmstad

Sex vandringsleder och fler på gång! I Biskopstorp satsas stort på nya vandringsleder. Här finns hårdgjorda stigar där det passar att ta med sig barnvagnen eller rullatorn, och stigar som går över stock och sten. Testa Grytåsenslingan som sträcker upp på Grytåsens höjder. Här möts du av fina ädellövmiljöer med gamla ekar.

Text: Martin Lindqvist

Sida 40: Skogsbostigen går upp på flera av naturreservatet Skogsbos kullar. Härliga utsikter och hög puls utlovas. Foto: Martin Lindqvist. Ovan: Vid Osbecks bokskogar finns bland annat Osbecks-rundan där man följer Pehr Osbecks fotspår. Foto: HG Karlsson. Nedan: Biskopstorp utanför Kvibille erbjuder många fina vandringsleder genom gammal bokskog. Foto: Maja Rehnlund

Yes we can!

Hösten 2001 togs initiativet till bildandet av en Björkelundsgrupp. Björkelund var då en grandominerad och igenväxande fastighet. Fylleån rann bakom granridåerna och få besökare hittade hit. I vår vision såg vi ett ljusare landskap där gran bytts mot löv och där många småbiotoper bildar den mosaik, som är en av den biologiska mångfaldens förutsättningar.

Björkelund har många besökare idag. Första lördagen i september är det dags för att slå ängen. Foto: Martin Lindqvist

Göktytan uppskattar holkarna och det lövdominerade landskapet i Björkelund. Göktyten är perfekt kamouflerad i björkholken.

Vi sparar tuvmyrnas stackar i gräsmarken till göktytan. I bilden till höger är en förälder på väg in i holken med puppor och myror. Foton: Stefan Lindahl

Hit till Björkelund skulle människor lockas för att på ett lättillgängligt sätt få naturupplevelser, kunskap och inspiration. Hallands Naturskyddsförening skulle här på sin egen fastighet kunna visa att ”man lever som man lär” och dessutom få ett fint skyltfönster mot cykelbanan mellan Halmstad och Simlångsdalen!

Stora förändringar

Hur gick det med visionen? Bra! Nu slingrar sig från gårdsplanen en led, som är delvis spångad (och nätdad mot halka), längs Fylleån, genom lövsumpskogar, naturbetesmarker, förbi torprester, genom hasseldungar och upp över ginst-/ljunghedens högsta punkt för att slutligen genom en slätteräng återvända till startpunkten. På informationsskyltar och i en folder kan man fördjupa sig i områdets tidiga bosättningar, dess geologi och

dess flora och fauna. Man kan helt enkelt lära sig läsa landskapet, se detaljerna och också testa sina trädkunskaper. Det är många som söker sig till Björkelund idag för olika programaktiviteter eller för fritt strövande. Runt femtio personer i alla åldrar kan komma till slåttern på den nu riktblommade slätterängen. För elva år sedan var den en delvis granplanterad betesmark! Slätter, bränning och efterbete har lagt grunden till ett helt nytt och betydligt rikare ekosystem. Kanske bland de rikaste vi har i landet.

Skräddarsytt efter behov

För att komma så här långt krävs det en grupp människor, som kan jobba uthålligt och målmedvetet. Vi har olika kompetenser och intresseområden men samma mål och visioner. Många organismgrupper har inventerats. Så kan

vi också skräddarsy fastigheten: tuv-myrorornas stackar i gräsmarken sparas till göktytan. Genom att en granbarriär avverkas kan blomflugornas larvområde nere vid ån knytas samman med de blomrika marker, som vuxnaflugor kräver. Tusentals granar har ryckts, röjts och eldats upp genom åren. Ett oräkneligt antal ideella arbetstimmar har lagts ner. Men ibland räcker det inte! Det behövs hjälp i form av extra naturkrafter och/eller pengar.

Ginstfröna väcktes till liv

Stormen Gudrun 2005 var den extra naturkraft som lade grunden till vår ginsthed. Över en natt sopade den omkull 3 hektar granskog på höjderna nordost om gården. Det blev början på ett spännande experiment, vars syfte är att återskapa den ginsthed som på 1800-talet bredde

ut sig på Björkelund med omnejd. Vi anade att den lämnat efter sig en välfylld fröbank i marken. För att väcka ginstfröna till liv krävs omrörning, värme och ljus. Vårbränning är ett gammalt väl beprövat sätt att sköta en ljunghed, men för att säkert kunna bränna idag krävs både brandgator och dammar.

Med pengar från Länsstyrelsen skapades så heden med maskinkraft. Vi premiärbrände våren 2007 och redan i maj samma år blommade hårginsten i brandgatornas blottade mineraljord och på de svartbrända ytor. Stor glädje! Men efter några år kom problemen. Nu var det björken vi fick kämpa mot och den kampen har vi förlorat! Skam den som ger sig. Vår ginsthed är av nationellt intresse eftersom många rödlistade insekter är knutna till hårginsten och några av dem har vi funnit på Björkelund!

Nu är grävskopan på heden igen. Den återskapade heden återskapas ännu en gång! Skylt och brandgator är spår från restaureringen 2006. Foto: Ebba Werner

Naturvård i frontlinjen

Därför är grävskopan på heden igen, men denna gång kommer bara den sydvända delen att bearbetas. Den övriga delen får efter gallring utvecklas till gles

Naturvård är inte alltid så enkel och självklar

björkskog. I månadsskiftet november/december 2013 ryckte så maskinen upp björkar och stubbar, utvidgade brandgatorna, schaktade bort översta jordlagret så att mineraljorden blottades. Det är i den hårginsten och ljungen trivs. Här har inte björken samma chans. Men det

gäller för oss att snabbt vara framme och rycka upp all spirande björk. Några månader senare kan den sitta för hårt och tvingas vi då gå fram med röjsåg kommer varje stubbskär att alstra sex nya plantor! Åter skall elden och denna gång även betande djur vara våra medhjälpare. En liten oro finns dock för att djuren också äter upp ginstblommorna. Naturvård är inte alltid så enkel och självklar men utmanande och spännande!

Vi har lärt oss mycket under åren på Björkelund. Att utveckla och pröva nya skötselmetoder i dialog med forskare och yrkeskunniga var också en viktig del av vår vision från början. Naturskyddsföreningen skall vara i frontlinjen!

På 1800-talet omgavs Björkelund av en ginsthed, som senare granplanterades. Efter stormen Gudrun återskapades heden och hårginsten blommade efter 100-årig frövila! Foto: Ebba Werner

Vision om mångfaldsträdgård

Heden är bara en av den närmaste tidens utmaningar. Vi har en vision om en mångfaldsträdgård. Bakom bykhuset, omgiven av en stenmur och slänten upp mot slätterängen, finns nu en igenväxande trädgård. I denna skyddade miljö vill vi skapa en blommande oas, som kan locka fjärilar, humlor, skalbaggar, blomflugor, fåglar, fladdermöss etc. Det skall bli en vacker, inbjudande och inspirerande miljö för besökare och för barnen dessutom en spännande miljö att leka och vara i. Mumsa svarta vinbär (om nu inte fåglarna hinner före!), leka vattenlek vid en gårdspump och klättra i hästvagnen.

Yes we can!

Men du kanske invänder att vision och veklighet sällan stämmer överens. Visst är det så ofta. Men berättelsen om Björkelund kanske ändå platsar under den kaxiga rubriken "Yes we can"?!

Att vi har fått Halmstads kommuns miljöpris 2003 och i sommar får ta emot Hallands Botaniska Förenings floravårdspris stärker, stimulerar och gläder oss liksom framförallt det faktum att hårginsten, atlantsäckmossan, göktytan, hasselmusen, sexfläckiga bastardsvärmar... tryckt på Gilla-knappen. Kan det bli bättre? Jo vi väntar på sandödlans och kattfotens återkomst!

Text: Ebba Werner för Björkelundsgruppen

Operation vresrosgrävning

För drygt hundra år sedan bestod stora delar av Halland av utmarksområden där bönderna släppte sina djur på bete. Markerna var överutnyttjade och stora flygsandfält bredde ut sig. För att hindra sandflykten planterades tall och bergtall. Några decennier senare planterades även vresros. Med tiden har det visat sig att vresrosen trivs allt för bra på våra havsstränder. Växten har trängt undan det ursprungliga och mycket unika växt- och djurlivet från strandheden. I Laholms kommun har man i flera år jobbat med att komma till bukt med problemet.

Strandheden i Laholm var före 2006 nästan helt igenväxt. Vresrosbuskagen som en gång planterats för att binda sanden hade erövrat halva strandheden och den andra halvan var täckt med täta bergtallsbestånd blandat med björk och al. Många arter bundna till sandiga hedmarker hade väldigt svårt att hävda sig i den allt tätare vegetationen.

Arbetet tar fart

Många boende i området och Södra Hallands Naturskyddsförening hörde av sig och ville att kommunen skulle röja fram heden innan alla fina örter och insekter gett upp kampen och de vackra vyerna försvunnit. Efter mycket planering, tillstånds- och bidragssökande gjordes en skötselplan innan det praktiska arbetet tog sin början vintern 2006-2007.

har vi naturvårdsbränt flera områden under ledning av naturvårdskonsulterna Krister Larsson eller Kill Persson som också varit knutna till projekten som sandmarksexperter. På hösten före bränningarna har brandgator grävts och klippts. Våra brandgator används nu flitigt av vandrare som nu har två parallella stråk att gå på uppe på heden. Sandblottor uppe på heden har grävts.

Fantastiska framsteg

Hedarna är nu öppna och landskapsbilden är en helt annan än när vi började. Vi har biologiskt sett gjort fantastiska framsteg och i området finns nu över 40 rödlistade arter (cirka 20 innan restaureringen i små bestånd). Havsmurarbi, bibagge, själkröksvampar, jordstjärnor, höstlåsbräken, hedblomster, orkidéer och

Vi har biologiskt sett gjort fantastiska framsteg och i området finns nu över 40 rödlistade arter

Heden delades in i 11 skötselområden och de boende var ivriga att påbörja arbetet. Bergtall, björk och al avverkades i snabb takt. Riset skotades och flisades. Men hjälp av grävmaskin startade operation vresrosgrävning. Stora insatser har gjorts med vresros då cirka sex hektar har grävts bort i Skummeslöv och knappt ett hektar i Mellbystrand. Vresrosorna har sorterats i sorteringsverk, eldats, körts bort eller grävts ner på plats.

Varje vår i april eller i början av maj

strandlummer är några av alla de spännande arter som numera finns hedområdet i Mellbystrand och Skummeslöv. Många av arterna omfattas av särskilda åtgärdsprogram för hotade arter.

Det som vi är mest stolta över är den gulfläckiga igelkottsspinnaren som under projektets gång blivit fler och ökat sitt område. Här hade det dock varit önskvärt med en ordentligare uppföljning år från år och inte bara ett konstaterande. För två år sedan hittade vi flera hundra exemplar

av larverna medan vi bara hittade ett tjugotal 2013. Naturlig variation eller?

Projektmedel och ideellt arbete

Restaureringarna har varit möjlig tack vara projektmedel från både LONA (statens naturvårdssatsning) och EU-medel via Landsbygdsprogrammet ”utvald miljö”. Ett villkor för att söka LONA är 50 % självfinansiering. De boende i kustområdet har lagt över 7000 timmar och därmed stått för största delen av självfinansieringen. Kommunen har stått för projektledning och Södra Hallands Naturskyddsföreningen har bidragit med inventering och särskilda insatser på vissa växtlokaler.

Åtskilliga informationsmöten och vandringar har skett genom åren. Ibland mycket välbesökta och ibland med endast några få deltagare. Kunskapen om det biologiska livet i sandmarkerna har ökat och många har genom åren hört av sig från både när och fjärran för att få veta mer. Projekten har genom åren genomgått många prövningar men löpt vidare enligt skötselplanen.

Havet ger och havet tar

I kustområdet har vi den senaste tiden haft besök av stormarna Bertil, Simone och Sven. Dyn/vegetationsfronten har utsatts för erosion. I projektet kan vi konstatera att denna erosion sker oberoende av om vi har vresrosor eller inte. Vresrosor skyddar inte bättre än dyngräs. I nygrävda områden där dyn-

gräsen ännu inte hunnit etablera sig är sanden porösare vilket medfört en viss ökad erosion. Fasta anordningar såsom dräneringsrör och vägar genom dynerna gör att vågorna går igenom och gröper ur dynkanten så att havet kommer långt upp på heden.

Havet tar och havet ger, en naturlig ständigt pågående process. Närheten till bebyggelsen i öster är dock ett problem, speciellt vid en förväntad havsnivåhöjning.

Välkommen på vandring

Projektet är nu inne på sitt sista år men än återstår mycket arbetet med att sköta den restaurerade heden. Välkomna på exkursion i sommar för att titta på mångfalden i våra sandmarker! Torsdagen den 7 augusti kl 18.30 samlas vi nedanför Hedhusets reningsverk i Skummeslövsstrand.

Text och foton: Margareta Lindgren, projektledare och miljöstrateg i Laholms kommun

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Projektet drivs av Laholms kommun med bland annat pengar från EU.

Innan restaureringarna satte igång 2006-2007 var stora delar av området igenväxt med vresrosor (föregående uppslag), sly och bergtall (ovan). Den täta vegetationen gjorde att det var svårt att ta sig fram i området. Nu har mycket hänt. Vresrosor har grävts bort, bergtall har avverkats och ljungen bränts. Nu blommar käringtand och andra örter på en betydligt mer lättframkomlig hed.

Ovan: På heden har sandblottor grävts. Sandblottorna är trivsamma både för människor och insekter. Nedan: Efter att vresrosor och bergtall tagits bort är det läge att bränna heden. Det görs på våren. Bränningen föryngrar ljungen och ger en rik mångfald av örter.

Ovan: Vy mot Bjärehalvön. För bara några år sedan var området närmast kameran täckt med vresros. Nedan: Några av de arter som trivs i de öppna sandmiljöerna: höstlåsbräken, en larv av fjärilen gulfläckig igelkottsspinnare och sandjordtunga.

Missa inte årets guidade vandringar!

Varje år erbjuder Länsstyrelsen tillsammans med ideella föreningar och kommuner guidade vandringar i länets naturreservat. Genom åren har 10 000-tals personer på detta sätt fått komma ut och njuta av Hallands natur. Svampexkursioner, musikframträdanden, upptäcksfärder för barn, korta vandringar, långa vandringar, dramatiserade vandringar... Det finns något för alla.

Årets program omfattar ett hundratal guidade turer.
Du hittar årets programblad på turistbyrån eller via
www.lansstyrelsen.se/halland

Välkomna ut!

Hälsar Länsstyrelsen med samarbetspartners

13 april kl 9.00
Skårs gård,
Fjärås

Hallands Naturskyddsförening inbjuder till Länsstämma 2014

Länsstämman inleds **kl 09.00** och avslutas **kl 15.00**. Klockan **12.00** serveras lunch och **kl 13.00** blir det en vandring vid Äskhults by.

Vägbeskrivning: E6:an, avfart 58, följ bruna skyltar Äskhults by.
Se Skårs Gårds hemsida, www.skarsgard.se

Ombud utsedda av kretsarna ombeds att anmäla sig till Tommie Fagerberg, e-post: tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se, senast 31 mars. Handlingarna till stämman kommer att utsändas digitalt därför motses uppgift om ombudens e-postadress.

Motioner: Medlem och kretsar kan lämna motioner till länsstämman senast 31 mars till tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se.

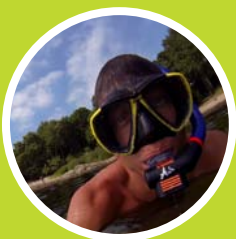
Anmälan till lunch senast den 5 april till Carina Berglund, tel: 0300-15007 eller 0727-454553, e-post: ca.be@telia.com

Naturskyddsföreningen i Kungsbacka och Hallands Naturskyddsförening hälsar alla hjärtligt välkomna!

B

Avsändare:
Hallands Naturskyddsförening
Tommie Fagerberg
Jordflyvägen 5
31350 Åled

I detta nummer av Hallands natur låter vi oss inspireras av det natur- och miljöarbete som pågår runt om i länet. Det finns gott om exempel på hur länets kretsar, kommuner och andra aktörer arbetar med frågorna på ett framgångsrikt sätt. Det inspirerar inte bara oss som bor här utan ger även eko utanför Hallands gränser.

I tidningen kan du bland annat läsa om Hallands första snorkelled och om hur döda forsar fått nytt liv i Ätran. Du får ta del av hur ett landskap från 1800-talet har återskapats i Äskhult och hur Varbergs naturskyddsförening tar ett helhetsgrepp på kommunens natur- och miljöfrågor. Dessutom tittar vi på hur befolkningen kan bli friskare tack vare våra naturreservat.